

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Невяна Георгиева Фесчиева, д.м.

на дисертационен труд на тема:

**„Съвременни подходи в грижите за пациенти с ранни реакции при лъчелечение“
на Калина Стоянова Катранджиева**

Научен ръководител:

доц. Катя Генова - Егурузе, д.о.з

научен консултант

проф. д-р Елица Енчева-Мицова, д.м.

за присъждане на ОНС „доктор” по област на висше образование: 7.Здравеопазване и спорт, професионално направление: 7.4. Обществено здраве и научна специалност

„Управление на здравните грижи”

Със заповед № Р 109- 118/ 15/02.2023 г. на Ректора на МУ -Варна, проф. Валентин Игнатов, въз основа на доклад на проф. Силвия Борисова, д.оз.н. с вх.№ 102-377/01.02.23 г. и на решение по протокол №201/09.02.2023 г. на Факултет Обществено здраве на МУ-Варна съм определена за външен член на научно жури, а с Протокол №1 на Научното жури да представя становище за дисертационния труд на тема „Съвременни подходи в грижите за пациенти с ранни реакции при лъчелечение“ за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ в научната специалност „Управление на здравните грижи“, професионално направление 7.4. Обществено здраве и област на висше образование 7. Здравеопазване и спорт.

Кратки биографични данни и кариерно развитие на докторантката

Калина Катранджиева е родена на 29.12.1968 г. във Варна. През 1988 г. завършва Института за здравни кадри със средно специално образование „Д-р Ненчо Николаев“ Варна със специалност „медицинска сестра-общ профил“. Следва период на надграждане на образованието: през 1994/95 г. получава полувисше образование по същата специалност; през 2000-2005 г. се обучава във Варненския свободен университет и придобива *бакалавърска степен* по психология , а през 2006 г. пак там - *магистърска степен* по „Приложна психология“. През 2008-2010 г. в Медицински университет-Варна придобива *втора магистърска степен* – „Управление на здравните грижи“. Със Заповед

P-109-69/01.02.2019г. е зачислена като редовен докторант в МУ-Варна в докторантска програма „Управление на здравните грижи“ към Катедра Здравни грижи.

Професионалният си трудов път К.Катранджиева започва веднага след дипломирането през 1988 г. в УМБАЛ „Св. Марина“, Клиника по кардиология, ИКО и работи там до края на 2014 г. От 01.01.2015 г. преминава в Клиника по лъчелечение в същата болница, където и досега продължава да е старша медицинска сестра. Владее на добро ниво английски и руски езици.

Обобщение: Калина Катранджиева притежава богат практически опит като медицинска сестра и ръководен кадър; има непрекъснато обновявано образование в областта на здравните науки и по обща и приложна психология. Всичко това е добра предпоставка за разработване на дисертационен труд.

Обща характеристика на труда

Представеният от Калина Катранджиева дисертационен труд съдържа 158 стандартни страници и е онагледен с 5 таблици, 46 фигури и 5 приложения. Библиографският списък включва 289 литературни източника, от които 27 на кирилица и 262 на латиница. Материалът е структуриран по класическия начин в добре балансирани основни раздели.

Актуалност на труда. Определя се от нарастващия брой онкологични заболявания в структурата на заболяемостта и болестността, както в света, така и у нас. За устойчивостта на тази тенденция допринасят увеличената продължителност на живота, огромният научен напредък в диагностиката и лечението на тези заболявания и като резултат-повишената преживяемост на болните, за които е жизнено важно да запазят добро качество на живот. В здравните системи се увеличава необходимостта голям и разнороден брой медицински специалисти да посрещат потребностите на нарасталия брой онкологично болни, преминаващи лъчелечение, при които разпознаването и овладяването на ранните реакции е от съществено значение. Фокусирането върху ролята на медицинската сестра, индивидуална или като член на междудисциплинарен екип (МДЕ), отразява силната съвременна тенденция да бъдат използвани повишените компетенции на новите медицински сестри за оптимизиране грижите за болните, превантивни и лечебни чрез подходящи подходи, базирани на научни доказателства и съвременни организационни технологии. Тази тенденция е ново изследователско поле за България, в което настоящият дисертационен труд успешно се вмести.

Оценка на литературния обзор. Той представлява около 1/3 от същинския текст на дисертационния труд, организиран в 9 параграфа, които засягат две основни теми. Първата се отнася до последни данни за епидемиология на онкологичните заболявания и в света, Европа и България и е съсредоточена върху лъчелечение и ранните му реакции при пациенти с карциноми на глава и шия и карцином на млечната жлеза. Специално внимание се обръща на реакциите на кожата, умората, болката. Изтъкват се разлики между тумори на глава и шия, при които в 92% е налична болка и тумори на млечната жлеза, при които болката е 21,6%. Подробно е обсъдено качеството на живот при тези пациенти и неговото измерване в различните му аспекти – функционално, емоционално, социално/семеино и физическо благополучие.

Втората тема се отнася до анализ на добрите практики за комплексни грижи за пациентите с ранни реакции при лъчелечение на посочените тумори с участие на медицинските сестри в клинично наблюдение, разпознаване и овладяване на симптомите на ранни реакции, както и компетенциите, които трябва да надграждат чрез обучение за да могат добре да изпълняват тази роля. Освен в индивидуален план ролята на сестрата е обсъдена и като член на МДЕ – обучение на пациенти, координация на грижи, участие в терапията, управление на симптоми, поддържащи грижи. Обобщенията от литературния обзор са послужили при определяна целта и методологията на собственото проучване

Оценка на цел, задачи и методология.

Целта на дисертацията е ясно формулирана: да се проучат ранните лъчеви реакции при пациенти провеждащи лъчелечение и да се предложи модел за здравна грижа, гарантиращ повишаването качеството на живот на онкологично болните.

Поставени са седем задачи, които се отнасят до теоретични и практически въпроси на появата и овладяването на ранните лъчеви реакции по време на лечението и специално тези на кожа и лигавици при пациенти с карцином на главата и шията и на млечната жлеза; оценка и проследяване на качеството на живот при пациенти с ранни лъчеви реакции от медицинска сестра; да се изследва готовността на медицинските сестри работещи в звена провеждащи лъчелечение за участие и проследяване на ранни лъчеви реакции; да се проучи необходимостта от допълнителна квалификация на медицинските сестри относно планиране и полагане на грижи при пациенти с ранни лъчеви реакции; да се разработи и апробира алгоритъм за оценка на ранни лъчеви

реакции и да се разработи и апробира Модел на сесрински грижи при пациенти с ранни лъчеви реакции. Представени са три хипотези, добре са определени предмет и обект на изследване. Обхванати са:

- ✓ Медицински сестри, работещи в 4 структури за лъчелечение във Варна, Бургас и Русе (30)
- ✓ Пациенти, провеждащи лъчелечение в Клиниката по лъчелечение на УМБАЛ „Св.Марина“ (63 души)
- ✓ Лекарите работещи в структури провеждащи лъчелечение в градовете Варна, Бургас и Русе (15)

Приложените методи са: документален, анкетен (при медицински сестри и пациенти) и полуструктурирано интервю при лекари; наблюдение, проведено от изследователя върху включените 63 пациенти от Клиниката по лъчелечение.

За статистическото представяне на резултатите са използвани: вариационен анализ, изследване на количествени характеристики, сравнителни анализи χ^2 (Chi-square test), тест Student's, дискриптивен анализ (ANOVA) за оценка доколко влиянието на един фактор е значимо или не, анализ на оценка на риска (OR), съотношение на шансовете, корелационен анализ, за оценка на зависимостта на изследваните показатели. Обработката на данните е извършена чрез SPSS v.20, за ниво на значимост на резултатите е прието $p < 0,05$.

Инструментариумът – анкетни карти, въпросници, лист за оценка при наблюдение са разработени много добре. Докторантката е разработила и Алгоритъм за оценка на ранни лъчеви реакции при пациенти на лъчелечение.

Методологията на дисертационния труд отговаря на съвременните изисквания, включва количествени и качествени методи, както и собствени модификации, което доказва добрата подготовка на докторантката за изследователска работа и е гаранция за надеждност на получените резултати.

Резултатите са представени прецизно, съобразно с поставените задачи, добре онагледени, паралелно за рак на главата и шията и за рак на млечната жлеза. Установен е 43 пъти по-висок риск от поява на болка при пациенти с карциноми на глава и шия, както и по-ниско качество на живот в сравнение с тези с рак на млечната жлеза. Проследени са болка, умора, кожни реакции с прояви на сърбеж, парене и орален мукозит и показана връзката им с всеки от елементите на качество на живот. Медицинските сестри, работещи в структурите за лъчелечение имат висока степен на готовност активно да участват в процеса на проследяване на лечението на пациентите

(80.0 %), макар лекарите да се въздържат да делегират подобни права поради липсата на допълнителна квалификация на специалистите по здравни грижи в тази област.

Въз основа на резултатите докторантката е разработила детайлно и апробирала в Клиниката по лъчелечение на УМБАЛ „Св. Марина“ *Модел на сестринска грижа при пациенти с ранни лъчеви реакции*, който свързва медицинската сестра, пациента и семейството му и МДЕ. Той представлява краен етап и изпълнение на целите на дисертационния труд. Сполучливо допълнение са разработените *Практически съвети за пациентите*, които имат важно значение за обучение на пациента за справяне с възможни ситуации при лъчелечение.

Изразявам съгласие с формулираните приноси като най-важни са:

- За първи път в България е проведено проучване на ранните лъчеви реакции при пациенти с карцином на глава и шия и карцином на млечна жлеза с участието на медицинските сестри.
- Подробно са описани ролята и приносът на медицинските сестри в оценката и проследяването на ранните лъчеви реакции при пациенти с карцином на глава и шия и карцином на млечна жлеза.
- Доказана е необходимостта от допълнителна квалификация на медицинските сестри във връзка с активното им участие при проследяването и оценката на пациенти, провеждащи лъчелечение.
- Теоретически са обосновани и предложени алгоритъм и модел на сестринска грижа за оценка и проследяване на ранните лъчеви реакции при пациенти провеждащи лъчелечение.

В практико-приложен план заслужава отбелязване:

- ✓ Разработен и предложен е лист за оценка и проследяване на ранни лъчеви реакции на кожата и лигавицата от медицинската сестра, с цел подобряване на ефективността на лечебния процес.
- ✓ Разработен е Модел на сестринска грижа при пациенти с ранни лъчеви реакции с точни и ясни насоки, който извежда здравните грижи на ново ниво с възможност за тяхното индивидуализиране.
- ✓ Внедрен е въпросник за оценка на качеството на живот на пациенти провеждащи лъчелечение от медицинската сестра, въз основа на който се създава индивидуален подход към грижата за пациента.

Автореферат и публикации по труда

Авторефератът към дисертационния труд отразява правилно структурата на разработката и съдържа в себе си най-важните резултати и изводи от проучването.

Във връзка с темата на дисертацията са направени три публикации, от които в една докторантката е самостоятелен, а в две - първи автор.

Положителна и перспективна е практиката на Катедрата по здравни грижи за сътрудничество с клиниките на УМБАЛ „Св. Марина“, базиране в тях на изследователски докторантски проекти, вкл. апробиране на нови подходи, което със сигурност ще се отрази благоприятно върху практическата работа. Заслужава отбелязване научното ръководство на доц. Катя Генова и консултантската роля на ръководителя на Клиниката проф. Елица Енчева.

Заклучение

Представеният дисертационен труд на тема: **„Съвременни подходи в грижите за пациенти с ранни реакции при лъчелечение“** по актуалност, обем и качество на разработката, както и по значимост на приносите отговаря на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България и Правилника на МУ - Варна за неговото прилагане.

Във връзка с всичко изложено по-горе давам убедено своята положителна оценка и апелирам почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“ по научната специалност „Управление на здравните грижи“ на Калина Стоянова Катранджиева.

10.04.2023г.

Член на Научното жури:

/доц. Невяна Фесчиева, д.м./